

Тесфайє Л.А., аспірантка кафедри політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, пров. Фанінський, 3-В, Харків, 61166, Україна, email: ladatesf@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0480-1908>

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ І НАПІВПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ РЕСПУБЛІК: ДИНАМІКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ¹

Метою дослідження є порівняльний аналіз результативності демократичного лідерства у відносно великих президентських і напівпрезидентських країнах. Визначено, що забезпечення потужного політичного лідерства є найважливішим завданням президентів та інститутів президентства як у президентських, так і в напівпрезидентських демократичних республіках. Країни, де системами правління є президенталізм і напівпрезиденталізм, доцільно об'єднати терміном "країни з президентством як інститутом виконавчої влади або президентальні країни", що відображає їхню спільну рису – головну роль інституту президентства. Двома основними показниками результативності політичного лідерства у демократичних країнах є індекс демократії та зіставний ВВП за паритетом купівельної спроможності на душу населення, які відображають поточну ситуацію й порівняльну динаміку в політичній і економічній сферах суспільного розвитку. США впевнено зберігають економічне лідерство у групі президентальних країн, проте індекс демократії в цій країні протягом останніх 15 років неухильно знижувався. У підгрупі президентських республік три країни Латинської Америки (Уругвай, Чилі та Коста-Рика) останнім часом помітно випередили США, а також Південну Корею за індексом демократії. Заслугує на увагу досвід Чилі, де наприкінці 2019 р. спостерігалися бурхливі соціальні заворушення, але політичну ініціативу перехопили, перебравши на себе лідерство, президент С. Пінєра та його уряд, які успішно очолили та продовжують тримати під ефективним контролем процес конституційних перетворень. У 2020 р. абсолютним лідером групи країн з президентством як інститутом виконавчої гілки влади і в сфері політичного розвитку, і в сфері економічного зростання стала напівпрезидентська Республіка Китай (Тайвань). При цьому головну роль у забезпеченні та реалізації демократичного лідерства відіграє перша жінка-президент цієї країни Цай Інвень. Продемонстровано, що серед європейських напівпрезидентських країн беззаперечним лідером за результатами розвитку демократичних засад і господарського поступу протягом останніх 20 років є Литва. Наступні дослідження автора у цьому напрямі будуть присвячені порівняльній характеристиці функціонування інституту президентства на сучасному етапі розвитку США та України як взірцевих країн, відповідно, з президентською і напівпрезидентською системами правління.

Ключові слова: політичні системи країн світу, держави як політичні системи, політичне лідерство, інститут президентства, президенталізм, напівпрезиденталізм, індекс демократії, ВВП (ПКС) на душу населення.

¹ За цінні поради щодо методології дослідження динаміки ВВП за паритетом купівельної спроможності на душу населення країн світу та способу представлення дослідних результатів висловлюємо вдячність доктору соціологічних наук, кандидату економічних наук Ю.О. Чернецькому (м. Харків).

Tesfaie L.A., PhD. student, department of political science, sociology and cultural studies, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 3-V, Faninsky Lane, Kharkiv, 61166, Ukraine, email: ladatesf@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0480-1908>

EFFECTIVENESS OF POLITICAL LEADERSHIP IN THE CONDITIONS OF PRESIDENTIAL AND SEMI-PRESIDENTIAL DEMOCRATIC REPUBLICS: DYNAMICS OF MAIN INDICATORS

The purpose of the study is to provide a comparative analysis of democratic leadership effectiveness in the relatively large presidential and semi-presidential countries of the world. Providing powerful political leadership is the essential task for presidents and institutions of the presidency in presidential and semi-presidential democratic republics. Countries with presidential and semi-presidential systems of government should be combined under the term “countries (states) with the executive presidency or presidential states (countries)” that reflects their common feature, namely: critical role of the institution of the presidency. Two main indicators of political leadership effectiveness in democratic states are the EIU’s Democracy Index (DI) and comparable GDP (PPP) per capita that reflect the current situation and comparative dynamics in the political and economic fields of societal development. The United States confidently hold economic leadership in the group of polities with an executive presidency, but the DI in this country during the last 15 years has steadily declined. In the subgroup of presidential republics, three Latin American states – Uruguay, Chile and Costa Rica – have noticeably outranked the United States (and South Korea) by the EIU’s DI. The experience of Chile deserves attention: there had been a dramatic upsurge of social unrest in late 2019, but the Chilean president, Sebastián Piñera, and his government took the political initiative and led the process of changing the constitution successfully. In 2020 the semi-presidential Republic of China (Taiwan) had been the absolute leader in political development and economic growth among the states with an executive presidency. The president, Tsai Ing-wen, played a crucial role in implementing and realizing democratic leadership there. Lithuania is the apparent leader in democracy and economic improvement among the European semi-presidential states during the last two decades. The next research of the author in this direction will be devoted to the comparative institutional analysis of the presidency functioning in the United States and Ukraine as the sample countries with presidential and semi-presidential systems of government systems respectively at the present stage of development.

Keywords: *political systems of countries of the world, states as polities, political leadership, institution of the presidency, presidentialism, semi-presidentialism, Democracy Index, GDP (PPP) per capita.*

У статті порушується проблема наукового опрацювання динаміки основних показників результативності демократичного політичного лідерства у країнах, де формами державного правління є президенталізм і напівпрезиденталізм. Розглядаючи інституційно-процесуальні аспекти функціонування відповідних політичних систем відносно великих (крім так званих мікродержав) країн демократичної частини світу, посилатимемося на праці таких українських вчених, як В.С. Бакіров, А.Ф. Колодій, О.А. Фісун [1; 2; 3] та інші. Усе розмаїття різною мірою формалізованих процесуальних складників діяльності основних інститутів державної влади досліджує у своїх численних працях В.Д. Бакуменко [4]. В.С. Литвин і А.С. Романюк плідно аналізують питання концептуалізації й теоретико-методологічного розмежування понять “форма

державного правління” та “система державного правління” [5; 6]. Проте щодо цієї проблематики термінологія політичних наук у світі ще далека від уніфікації. Видатний французький правознавець, соціолог і політолог М. Дюверже, який першим став систематично застосовувати термін “напівпрезиденталізм”, характеризував напівпрезидентське правління як нову модель політичної системи [7, р. 165]. Відомий австрійський політолог В.К. Мюллер у контексті дослідження поділу влади розглядає парламентаризм, президенталізм і напівпрезиденталізм (англ. “parliamentarism”, “presidentialism”, “semi-presidentialism”) та інші подібні феномени як типи державного правління (управління, врядування; англ. “types of government”) або способи (англ. “ways”) його організації [8, р. 142–143]. Видатний ірландський політолог Р. Елджи багато писав, зокрема, про напівпрезидентські системи (англ. “semi-presidential systems”) державного правління [9, р. 1–8].

Виокремлюючи невіршені раніше частини загальної проблеми, наголосимо на тому, що проблематика національного політичного лідерства не розглядалась у глобальних масштабах. Відповідно, метою дослідження є здійснення порівняльного аналізу результативності демократичного лідерства у президентських і напівпрезидентських країнах світу. Досягнення зазначеної мети зумовило необхідність вирішення ряду наукових завдань: систематизувати уявлення про поняття демократичного політичного лідерства; уточнити класифікацію політичних систем за формами державного правління; опрацювати методологію й інструментарій порівняльного аналізу у сферах розвитку демократії та підвищення життєвого рівня; дослідити динаміку реалізації політичного лідерства у 2000–2020 рр. у демократичних країнах світу з президентською та напівпрезидентською системами правління.

Для президентських і напівпрезидентських демократичних республік, що є об’єктом нашого дослідження, як і для всіх країн світу демократії незалежно від притаманних їм форм і систем правління, проблема великої соціальної ваги – забезпечення адекватного політичного лідерства. Співредактори новаторського профільного наукового довідника британсько-австралійський політолог Р.А.В. Родс і голландський політолог П. ‘т Гарт наголошують на тому, що досліджувати категорію політичного лідерства, вибудовувати його теоретичні концепції варто з позицій аналізу політичних інститутів і політичної поведінки, здійснюючи систематичне зіставлення ряду парних понять: лідери та лідерство; демократи та диктатори; причини та наслідки; актори та контекст; особисті якості та удача; успіх і невдача; мистецтво та наука [10, р. 1]. Надалі, досліджуючи питання політичного лідерства, щоразу намагатимемося охоплювати максимальну кількість зазначених парних категорій, не зупиняючись спеціально на цій обставині. Обрана методологія, з одного боку, забезпечує належну досліду гнучкість, а з іншого, – дозволяє здійснювати чітко структуроване, науково формалізоване опрацювання інституційно-процесуальних механізмів реалізації саме демократичного лідерства.

На нашу думку, результативність різних форм правління, зокрема президенталізму і напівпрезиденталізму, доцільно порівнювати, насамперед, на прикладі відносно великих за масштабами країн світу, їх політичних систем. Корисну інформацію з цю-

го питання надає щорічне рейтингування за індексом демократії, яке здійснює за 10-бальною шкалою, охоплюючи п'ять категорій індикаторів і досліджуючи в їхніх межах 60 показників, британський аналітичний центр “Економіст інтеллідженс юніт” (англ. Economist Intelligence Unit – EIU) [11]. До цього рейтингу не включаються мікродержави (англ. “microstates”) [11, р. 3], що ж до більших за чисельністю населення [12] країн, певні корективи вносяться з урахуванням індексу крихкості держав [13]. Ще ми не включасмо Гонконг, який вочевидь не має самостійної політичної системи з усіма належними їй атрибутами, і в кінцевому підсумку розглядаємо 166 з-поміж найбільших країн світу.

За підсумками рейтингування та супутніх досліджень ми розмежовуємо дві геополітичні спільноти, якими є світ демократії (англ. “world of democracy”) та світ авторитаризму (англ. “world of authoritarianism”). До другого належать всі країни, що за класифікацією “Економіст інтеллідженс юніт” належать до групи авторитарних режимів, тобто значення їх індексу демократії становить 4 бали та менше [11, р. 56–57]. Щодо групи гібридних режимів, то, на відміну від британських колег, зараховуємо її країни до світу демократії. Адже, характеризуючи її, фахівці аналітичного центру “Економіст інтеллідженс юніт” не заперечують факту наявності та певною мірою функціонування питомо демократичних інститутів у відповідних країнах. Ідеться лише про небезпечний рівень нестабільності цих інститутів, зокрема: вибори та виборчий процес можуть мати суттєві вади, навіть системні; урядовий тиск на опозиційні партії та кандидатів може бути поширеним аж до всеосяжності; у сферах політичної культури, функціонування держави та громадської участі в політичному житті можуть спостерігатися серйозні “слабкі місця”, більш поширені, ніж у групі недосконалих демократій тощо [11, р. 57]. Ідеться про системи, в основі своїй так само демократичні, просто менш зрілі й меншою мірою стійкі порівняно з демократичними політичними режимами у вузькому, за класифікацією “Економіст інтеллідженс юніт” – власному, розумінні.

За індексом демократії “Економіст інтеллідженс юніт” з тією ж 10-бальною шкалою, для виокремленого світу демократії за іншими числовими значеннями згаданого індексу ми застосовуємо відмінну, розроблену нами та докладніше опрацьовану в інших наших роботах класифікацію країн за типами їхніх політичних систем (англомовні еквіваленти назв цих п'яти типів політичних систем також запропоновано нами):

- досконалі демократії (англ. “perfect democracies”; звично, “все відносно”, тут ідеться про *най*досконаліші із систем): значення від 8,76 бала і більше;
- високорозвинені демократії (англ. “high-developed democracies”): значення більше за 7,51 бала та менше ніж або дорівнюють 8,75 бала;
- середньорозвинені демократії (англ. “mid-developed democracies”): значення більше за 6,51 бала та менше ніж або дорівнюють 7,50 бала;
- базові демократії (англ. “basic democracies”): значення більше за 5,51 бала та менше ніж або дорівнюють 6,50 бала;
- нестійкі демократії (англ. “fragile democracies”); жодна з політичних систем не є абсолютно стійкою, але в цьому випадку йдеться про критичний рівень нестійкості,

пряму загрозу існуванню демократії): значення дорівнюють або є меншим ніж 5,50 бала та дорівнюють або є більшими ніж 4,01 бала.

Характеризуючи ситуацію з позиції політичних наук [8, р. 143–144], де-факто, на відміну від фахового вітчизняного джерела [14], де вона характеризувалася де-юре, сьогодні ми нарахували у світі демократії відносно великих парламентарних конституційних (Марокко – “напівконституційна”²) монархій і республік парламентського типу – 58, президентських і напівпрезидентських республік – 51. Проте до рейтингу останніх (табл. 1) включаємо лише 50 країн, а відомості про Киргизстан, що знов став президентською республікою тільки 2021 р., не вміщуємо.

Таблиця 1

**Динаміка індексу демократії “Економіст інтеллідженс юніт”
відносно великих президентських і напівпрезидентських демократичних
республік у 2006–2020 рр.**

Країни	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
1. Тайвань (напівпрез.)	7,82	7,82	7,52	7,57	7,65	7,79	7,73	8,94
2. Уругвай (през.)	7,96	8,08	8,10	8,17	8,17	8,17	8,38	8,61
3. Чилі (през.)	7,89	7,89	7,67	7,54	7,80	7,78	7,97	8,28
4. Коста-Рика (през.)	8,04	8,04	8,04	8,10	8,03	7,88	8,07	8,16
5. Південна Корея (през.)	7,88	8,01	8,11	8,13	8,06	7,92	8,00	8,01
6. Франція (напівпрез.)	8,07	8,07	7,77	7,88	8,04	7,92	7,80	7,99
7. США (през.)	8,22	8,22	8,18	8,11	8,11	7,98	7,96	7,92
8. Португалія (напівпрез.)	8,16	8,05	8,02	7,92	7,79	7,86	7,84	7,90
9. Кабо Верде (напівпрез.)	7,43	7,81	7,94	7,92	7,81	7,94	7,88	7,65
10. Кіпр (през.)	7,60	7,70	7,29	7,29	7,40	7,65	7,59	7,56
11. Панама (през.)	7,35	7,35	7,15	7,08	7,08	7,13	7,05	7,18
12. Литва (напівпрез.)	7,43	7,36	7,24	7,24	7,54	7,47	7,50	7,13
13. Східний Тімор (напівпрез.)	6,41	7,22	7,22	7,16	7,24	7,24	7,19	7,06
14. Колумбія (през.)	6,40	6,54	6,55	6,63	6,55	6,67	6,96	7,04
15. Аргентина (през.)	6,63	6,63	6,84	6,84	6,84	6,96	7,02	6,95
16. Бразилія (през.)	7,38	7,38	7,12	7,12	7,38	6,90	6,97	6,92
17. Польща (напівпрез.)	7,30	7,30	7,05	7,12	7,47	6,83	6,67	6,85
18. Туніс (напівпрез.)	3,06	2,96	2,79	5,67	6,31	6,40	6,41	6,59
19. Філіппіни (през.)	6,48	6,12	6,12	6,30	6,77	6,94	6,71	6,56
20. Перу (през.)	6,11	6,31	6,40	6,47	6,54	6,65	6,60	6,53
21. Намібія (напівпрез.)	6,54	6,48	6,23	6,24	6,24	6,31	6,25	6,52
22. Гана (през.)	5,35	5,35	6,02	6,02	6,33	6,75	6,63	6,50
23. Монголія (напівпрез.)	6,60	6,60	6,36	6,35	6,62	6,62	6,50	6,48
24. Румунія (напівпрез.)	7,06	7,06	6,60	6,54	6,68	6,62	6,38	6,40
25. Домініканська Республіка (през.)	6,13	6,20	6,20	6,49	6,67	6,67	6,54	6,32
26. Індонезія (през.)	6,41	6,34	6,53	6,76	6,95	6,97	6,39	6,30
27. Парагвай (през.)	6,16	6,40	6,40	6,26	6,26	6,27	6,24	6,18
28. Шрі-Ланка (напівпрез.)	6,58	6,61	6,64	5,75	5,69	6,48	6,19	6,14
29. Еквадор (през.)	5,64	5,64	5,77	5,78	5,87	5,81	6,27	6,13
30. Мексика (през.)	6,67	6,78	6,93	6,90	6,68	6,47	6,19	6,07

² Constitution of the Kingdom of Morocco, I-1. URL: Morocco – Wikipedia.

Закінчення табл. 1

Країни	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
31. Сальвадор (през.)	6,22	6,40	6,47	6,47	6,53	6,64	5,96	5,90
32. Україна (напівпрез.)	6,94	6,94	6,30	5,91	5,42	5,70	5,69	5,81
33. Малаві (през.)	4,97	5,13	5,84	6,08	5,66	5,55	5,49	5,74
34. Мадагаскар (напівпрез.)	5,82	5,57	3,94	3,93	4,42	5,07	5,22	5,70
35. Сенегал (през.)	5,37	5,37	5,27	6,09	6,15	6,21	6,15	5,67
36. Гондурас (през.)	6,25	6,18	5,76	5,84	5,84	5,92	5,63	5,36
37. Ліберія (през.)	5,22	5,25	5,07	4,95	4,95	5,31	5,35	5,32
38. Танзанія (през.)	5,18	5,28	5,64	5,88	5,77	5,76	5,41	5,10
39. Болівія (през.)	5,98	6,15	5,92	5,84	5,79	5,63	5,70	5,08
40. Кенія (през.)	5,08	4,79	4,71	4,71	5,13	5,33	5,11	5,05
41. Гватемала (през.)	6,07	6,07	6,05	5,88	5,81	5,92	5,60	4,97
42. Уганда (през.)	5,14	5,03	5,05	5,16	5,22	5,26	5,20	4,94
43. Сьєрра-Леоне (през.)	3,57	4,11	4,51	4,71	4,56	4,55	4,66	4,86
44. Замбія (през.)	5,25	5,25	5,68	6,26	6,39	5,99	5,61	4,86
45. Бенін (през.)	6,16	6,06	6,17	6,00	5,65	5,67	5,74	4,58
46. Гамбія (през.)	4,39	4,19	3,38	3,31	3,05	2,91	4,31	4,49
47. Туреччина (през.)	5,70	5,69	5,73	5,76	5,12	5,04	4,37	4,48
48. Гаїті (напівпрез.)	4,19	4,19	4,00	3,96	3,82	4,02	4,91	4,22
49. Кот д'Івуар (през.)	3,38	3,27	3,02	3,25	3,53	3,81	4,15	4,11
50. Нігерія (през.)	3,52	3,53	3,47	3,77	3,76	4,50	4,44	4,10

Примітка: Після назв країн у дужках вказані їхні форми або системи правління: (през.) – президентська республіка, (напівпрез.) – напівпрезидентська республіка. Відомості про країни, що відкривають підгрупи високорозвинених, середньорозвинених, базових і загрожених демократій, виділено курсивом.

Джерело: Democracy Index 2020: In sickness and in health? London etc.: The Economist Intelligence Unit Limited, 2021. P. 21–25.

Отже, до нашого рейтингу ввійшли 35 президентських і 15 напівпрезидентських демократичних республік. Об'єднаємо їх у межах збільшеної категорії: країни з президентством як інститутом виконавчої влади (у цьому контексті терміни “країна” та “держава” у фахових політологічних джерелах часто вживаються як взаємно замінювані [11]) або президентальні країни, де системами державного правління є президенталізм і напівпрезиденталізм, відповідно, президентські та напівпрезидентські республіки. Як парна розглядатиметься категорія парламентарних країн – монархій і республік. Останні переважали у передовій частині демократичного світу: домінували у групі досконалих демократій, становлячи панівну більшість – 11 з 12 країн, і склали майже дві третини групи високорозвинених демократій – 15 з 24 її країн. Надалі розподіл вирівнюється: парламентарні та президентальні країни складають по половині як середньорозвинених (11 з 22), так і базових (14 з 28) демократій. У групі нестійких демократій згадані парні категорії міняються місцями: дві третини її країн (15 – або 16, у тому числі Киргизстан – з 23) – це республіки з виконавчим інститутом президентства, лише третина – парламентарні країни. Якщо оперувати поняттями ядра (три вищі групи) і периферії (дві нижчі групи) світу демократії, то дві третини першого – парламен-

тарні монархії й республіки, істотно більше половини другої – країни з виконавчим інститутом президентства.

За даними табл. 1, президентські та напівпрезидентські республіки мають різні політико-географічні ареали. Майже половина демократичних президентських республік (17 країн) знаходиться в Америці, при цьому 16 з них – у Латинській Америці. Останні займають ледь не всю територію Іберо-Америци, крім, по-перше, низки не охоплених рейтингом за індексом демократії мікродержав Карибського басейну, по-друге, Куби, Нікарагуа й Венесуели, де панує авторитаризм. Іншим глобальним регіоном вельми значного поширення президентських республік є Африка південніше Сахари: тут розташовується істотно більше третини – 13 демократичних країн цього типу. Щодо демократичних напівпрезидентських республік, то єдина частина світу, де вони набули значного поширення, – це Європа: тут знаходиться рівно 40% – 6 країн цього типу. Серед останніх – і Україна, тому саме характеристики країн, у яких функціонує система напівпрезиденталізму, надалі приділятимемо найбільшу увагу. Проте домінуючою в Європі системою правління є парламентаризм. Порівняємо: до демократичних парламентарних країн належить 31 з 39 відносно великих країн цієї частини світу (майже 80%). Авторитарні країни сьогодні в Європі лише дві: Білорусь і Росія.

Концепція функціонування президентальних країн (і президентських, і напівпрезидентських республік) передбачає особливу роль, інституційно-процесуальне політичне лідерство з боку президентів як найвищих посадових осіб, очільників політичної системи та провідників інституту президентства. Проте, характеризуючи надалі відповідні специфічні методи й засоби діяльності, водночас матимемо на увазі обставину, на якій наголосили у своїй праці, присвяченій теорії саме демократичного лідерства [15], голландські політологи Ф. Гендрікс і Н. Карстен. Ці дослідники продемонстрували, що сьогодні політичне лідерство за всіх концептуальних моделей демократії та форм державного правління набуває гібридного характеру, стає визначальною мірою орієнтованим на органічне поєднання, свідоме сполучення способів та інструментів забезпечення й реалізації інституційно-процесуального лідерства, що притаманні різним демократичним політичним системам [15, р. 7–9]. Проте акцентуватимемо увагу і на специфічних статусних аспектах здійснення політичного лідерства в умовах президентських і напівпрезидентських республік.

Індекс демократії є лише одним, хоча, можливо, найголовнішим показником результативності політичного лідерства в демократичних країнах. Не набагато менше значення має ефективне вирішення завдань економічного розвитку, забезпечення гідного рівня життя громадян. Зіставлення ВВП країн світу, підрахованого за паритетом купівельної спроможності (ПКС) на душу населення [16; 17], є основним засобом оцінювання успішності політичного лідерства в цій царині (табл. 2).

Для підрахунків у порівнянних доларах 2000 р. ми скористались інструментарієм, який розробив американський фахівець І. Вебстер [18]. Станом на минулий рік нами виокремлено такі шість рівнів економічного розвитку країн, що відповідають групам країн за індексом демократії: 1) найвищий – 33 400 і більше дол. США 2000 р. (або понад 50 тис. дол. США 2020 р.), 2) високий – 22 700–33 300 дол. США

(34,001–50 тис. дол. США), 6 країн; 3) середній – 12 000–22 600 дол. США (18,001–34 тис. дол. США), 9 країн; 4) базовий – 6000–11 900 дол. США (9,001–18 тис. дол. США), 11 країн; 5) мінімально задовільний – 2700–5900 дол. США (4,001–9 тис. дол. США), 10 країн; 6) незадовільний – 2600 і менше дол. США 2000 р. (або 4 тис. і менше дол. США 2020 р.), 12 країн. За даними табл. 1 і 2, перелік країн у відповідних підгрупах істотно різняться.

Таблиця 2

Динаміка ВВП за ПКС на душу населення щодо великих президентських і напівпрезидентських демократичних республік у 2000–2020 рр., дол. США

Країни	2000	2005	2010	2015	2020	*2020
1 (7). США (през.)	36 318	39 000	38 100	41 200	42 300	63 416
2 (1). Тайвань (напівпрез.)	21 485	25 400	30 200	34 000	37 100	55 724
3 (6). Франція (напівпрез.)	28 580	29 700	29 400	30 600	30 700	46 062
4 (5). Південна Корея (през.)	16 806	20 800	24 400	27 500	29 700	44 621
5 (10). Кіпр (през.)	23 418	26 600	26 600	23 100	26 700	40 107
6 (12). Литва (напівпрез.)	9710	14 600	16 300	20 900	25 900	38 824
7 (17). Польща (напівпрез.)	11 828	13 600	16 800	19 500	22 700	34 103
8 (8). Португалія (напівпрез.)	20 675	21 000	21 000	21 500	22 700	34 043
9 (24). Румунія (напівпрез.)	8297	11 300	13 400	15 600	20 400	30 526
10 (47). Туреччина (през. респ. з 2018 р.)	10 832	12 800	13 700	18 600	20 200	30 253
11 (11). Панама (през.)	8338	9300	11 900	18 300	18 000	27 003
12 (3). Чилі (през.)	11 326	13 400	14 900	16 400	15 600	23 366
13 (2). Уругвай (през.)	10 859	11 000	14 200	15 700	15 000	22 459
14 (15). Аргентина (през.)	11 646	12 100	14 200	14 600	13 800	20 751
15 (4). Коста-Рика (през.)	8152	8900	10 200	12 400	13 300	19 990
16 (30). Мексика (през.)	12 850	12 800	12 500	13 300	12 800	19 130
17 (25). Домініканська Республіка (през.)	6819	7500	9200	11 000	12 400	18 608
18 (16). Бразилія (през.)	9114	9800	11 300	10 700	9900	14 916
19 (14). Колумбія (през.)	6587	7300	8400	9500	9500	14 324
20 (28). Шрі-Ланка (напівпрез.)	4368	5000	6500	8400	8800	13 215
21 (32). Україна (напівпрез.)	4152	6200	6500	7400	8700	13 110
22 (27). Парагвай (през.)	6703	6700	7800	8200	8600	12 881
23 (26). Індонезія (през.)	4790	5600	6800	7500	8100	12 222
24 (20). Перу (през.)	5103	5800	7500	8300	7900	11 871
25 (23). Монголія (напівпрез.)	3795	4900	5900	7800	7900	11 825
26 (29). Еквадор (през.)	5909	6800	7200	8000	7300	11 009
27 (18). Туніс (напівпрез.)	5985	6900	8000	7300	6700	10 120
28 (21). Намібія (напівпрез.)	5316	6200	6700	7800	6300	9397
29 (19). Філіппіни (през.)	3486	3900	4500	5300	5600	8452
30 (31). Сальвадор (през.)	4467	4600	4800	5500	5600	8422
31 (39). Болівія (през.)	3470	3700	4100	5200	5600	8344
32 (41). Гватемала (през.)	4758	4900	5100	5700	5500	8293
33 (9). Кабо Верде (напівпрез.)	3084	3700	4400	4300	4300	6424
34 (22). Гана (през.)	2457	2800	3200	3700	3800	5693
35 (36). Гондурас (през.)	2591	2800	3000	3500	3600	5450
36 (49). Кот д'Івуар (през.)	3283	2900	2700	3300	3600	5365

Закінчення табл. 2

Країни	2000	2005	2010	2015	2020	*2020
37 (50). Нігерія (през.)	2143	3000	3800	3900	3500	5187
38 (40). Кенія (през.)	1772	1800	2000	2700	3300	4926
39 (35). Сенегал (през.)	1999	2100	2100	2200	2300	3478
40 (45). Бенін (през.)	1760	1800	1900	2100	2300	3437
41 (13). Східний Тимор (напівпрез.)	1250	1300	1500	2100	2300	3382
42 (44). Замбія (през.)	1619	1900	2400	2400	2200	3342
43 (48). Гаїті (напівпрез.)	2096	2000	2100	2100	1900	2916
44 (38). Танзанія (през.)	1176	1400	1600	1700	1900	2821
45 (42). Уганда (през.)	1286	1600	1900	1700	1700	2574
46 (46) Гамбія (през.)	1915	1900	1900	1500	1500	2276
47 (43). Сьєрра-Леоне (през.)	549	800	900	1200	1100	1725
48 (34). Мадагаскар (напівпрез.)	1296	1200	1200	1100	1100	1599
49 (37). Ліберія (през.)	978	700	800	1000	1000	1557
50 (33). Малаві (през.)	622	600	700	700	700	993

Примітка: Стовпець “*2020” містить дані в доларах США 2020 р. До і після назв країн у дужках зазначено їхні місця в рейтингу 2020 р. за індексом демократії та форми або системи правління: (през.) – президентська республіка, (напівпрез.) – напівпрезидентська республіка. Відомості про країни, що відкривають підгрупи економік високого, середнього, базового, мінімально задовільного і незадовільного рівня розвитку, виділено курсивом.

Джерело: Gross domestic product per capita based on purchasing-power-parity in current prices (international dollars). *Кноета*. URL: GDP per capita based on PPP by country, 2020 - knoema.com Пік звернення – 2021.

Проаналізуємо динаміку ВВП, підрахованого в порівнянних доларах США 2000 р. на душу населення. У цілому протягом двох десятиліть, що розглядаються, економічний поступ тривав досить швидко, тому для країн середнього, базового й мінімально задовільного рівнів господарського розвитку типовий темп зростання цього показника за 2000–2020 рр., який забезпечував збереження позицій, становив 1,6–1,8 раза. А посилення позицій забезпечувалося зростанням ВВП за ПКС на душу населення більш ніж у два рази; серед президентських і напівпрезидентських демократичних республік такі економічні результати продемонстрували шість країн: 1) Литва – 2,67; 2) Румунія – 2,46; 3) Панама – 2,16; 4) Україна – 2,10; 5) Монголія – 2,08; 6) Шрі-Ланка – 2,01.

Як наслідок, Литва з 13 місця в рейтингу 2000 р. злетіла на 6 місце в середині підгрупи економічно високорозвинених президентальних країн минулорічного рейтингу, Румунія – з 16 на 9 місце на чолі підгрупи країн середнього рівня господарського розвитку, Україна та статистично споріднена із нею Шрі-Ланка – відповідно з 29 на 21 та з 28 на 20 місця у верхній частині підгрупи країн базового рівня економічного розвитку. В останній підгрупі істотний прогрес продемонструвала Монголія, яка піднялася з 30 на 25 рейтингову сходинку. У підгрупі економічно високорозвинених країн з’явилася Польща, хоча й досягнувши більш помірною рейтингового (підйом з 8 на 7 позицію) й абсолютного (1,92 раза) господарського зростання та пропустивши вперед Литву (посунувши в кінець цієї підгрупи Португалію, яка опустилася з 5 на 8 сходинку). Згадані в цьому абзаці країни мають напівпрезидентську систему правління.

Наш аналіз підтверджує політико-економічну тенденцію глобального лідерства європейсько-північноамериканського та східно-азіатського способів ринкового регулювання національного господарського розвитку. Почнемо з президентських систем, історично перша серед яких і взагалі перша демократична республіка сучасного типу – США, яка впевнено зберігає економічне лідерство у групі президентальних країн. За нашими підрахунками, протягом останніх 5 років ВВП за ПКС на душу населення США в порівнянних цінах 2000 р. неухильно збільшувався, досягнувши у 2019 р. 44 100 міжнародних доларів. І тільки минулого року цей показник зменшився відразу на 4,1% – до 42 300 доларів 2000 р. Індекс демократії в цій країні, навпаки, протягом переважної частини останніх 15 років неухильно знижувався – з 8,22 бала у 2006 р. до минулорічних 7,92 бала; ще у 2018–2019 рр. він сягав 7,96 бала [11, р. 21]. За оцінкою аналітиків “Економіст інтеллідженс юніт”, до негативних моментів, що накопичувалися протягом кількох останніх років і загострилися в 2020 р., належать надзвичайно низькі рівні довіри до інститутів і політичних партій, глибокий розлад у функціонуванні країни, зростання загрози вільному виявленню думок і такий ступінь суспільної поляризації, що робить консенсус майже недосяжним. Соціальну згуртованість зруйновано, а консенсус “випарувався”, навіть якщо йдеться про найфундаментальніші проблеми – наприклад, про дату заснування США [11, р. 7].

Суперечлива ситуація з політико-економічним лідерством склалась у підгрупі президентських республік Латинської Америки. Три країни регіону (Уругвай, Чилі та Коста-Рика) помітно випередили США, а також Францію і Південну Корею, за індексом демократії. При цьому останній у часі стрімкий підйом за цим показником стався протягом вельми несприятливого для розвитку глобальної демократії періоду: в Уругваї він зріс з 8,12 у 2017 р. до 8,38 у 2018–2019 рр. і 8,61 у 2020 р., у Чилі – із 7,84 у 2017 р. до 7,97 у 2018 р., 8,08 у 2019 р. та 8,28 у 2020 р., у Коста-Риці – із 7,88 у 2017 р. до 8,07 у 2018 р., 8,13 у 2019 р. і 8,16 у 2020 р. [11, р. 22–23]. Подібна динаміка зростання індексу демократії в цих країнах простежується і у випадку, якщо розглядаємо довший період 2006–2020 рр. (див. табл. 1).

Звернімося до проблеми лідерства в найбільшій з трьох високорозвинених латиноамериканських демократій – Чилі: чисельність її населення у 2020 р. становила 19,1 млн осіб, а Коста-Рики – 5,1 млн, Уругваю – 3,5 млн осіб [12]. Наприкінці 2019 р. в Чилі спостерігався бурхливий сплеск соціальних заворушень. Проте в цей драматичний момент лідерство на себе перебрали президент С. Пінєра та його уряд. Вони погодилися провести голосування щодо зміни конституції, прийнятої ще за часів диктатури А. Піночета (1973–1990 рр.). На референдумі 25 жовтня 2020 р., участь у якому взяло більше, ніж звичайно на виборах, громадян Чилі, переважною кількістю голосів було ухвалено рішення змінити конституцію [11, р. 38]. Процес конституційних перетворень досить успішно триває. Проте у сфері економічного поступу ця країна не спромоглася досягти подібних успіхів. За даними табл. 2, Чилі разом з Уругваєм і Коста-Рикою перебуває в нижній половині підгрупи національних господарств середнього рівня розвитку рейтингу 2020 р. за ВВП (ПКС) на душу населення. Використавши два джерела, на які вже посилалися [16; 18], ми додатково підраховували значення ВВП за ПКС на душу населення 1990 р. у порівнянних доларах 2000 р. та проаналізували чи-

лійську динаміку за останні 30 років. З'ясувалося, що цей показник у доларах США 2000 р. протягом 1991–2000 рр. зріс в 1,47 раза (!), 2001–2010 рр. – в 1,32 раза, 2011–2020 рр. – лише в 1,05 раза. Справа в тому, що наприкінці минулого століття чилійська економіка стрімко підіймалася на хвилі глобалізації. Зокрема, Чилі “капіталізувала” спеціалізацію на продажах лосося, яким багаті прибережні води країни, на ринки Японії, великою мірою залежні від постачання риби. Також потужний імпульс господарському розвитку надала спеціалізація на вирощуванні літніх фруктів і ягід, зокрема винограду і персиків, у ті місяці, що є зимовими в північній півкулі: ця чилійська продукція стала користуватися ледь не ажіотажним попитом у Північній Америці та Європі [19, р. 21]. Проте в нинішньому столітті економічний розвиток Чилі, зумовлений цими та подібними чинниками, поступово втратив інерцію.

Відразу додамо, що в обох країнах Латинської Америки, які належать до найбільших країн світу, – Бразилії (212,6 млн осіб) і Мексиці (128,9 млн осіб), – протягом кількох десятиліть спостерігалися негативні тенденції. За останні 15 років індекс демократії у Бразилії зменшився на 0,46 бала (але вона залишилася середньорозвиненою демократією), а в Мексиці – на 0,60 бала, і вона опустилася до групи базових демократій, опинившись на межі потрапляння до числа “гібридних режимів”. Зіставний ВВП за ПКС 2020 р. на душу населення в Мексиці залишився на рівні 2000 р. (а за три десятиліття вона спустилася з 6 місця в рейтингу 1990 р. до 16 у 2020 р.), у Бразилії – зріс в 1,09 раза, але вона все одно перебуває в групі економік не середнього, а базового рівня розвитку.

Наступна з великих президентських республік – Туреччина (84,3 млн осіб) – із середини минулого десятиліття переживає крах демократії. Її зіставний ВВП за ПКС на душу населення фактично припинив зростання, досягнувши позначки 20 100–20 200 дол., того самого 2018 р., коли в цій країні було запроваджено президентську форму правління. Дві з числа найбільших у світі країни Південно-Східної Азії – Індонезія (273,5 млн осіб) і Філіппіни (109,6 млн осіб) – з початку поточного століття доволі успішно розв'язують проблему реалізації політичного лідерства (хоча у випадку Філіппін за режиму Р. Дутерте саме це лідерство в цілому вже навряд чи можна характеризувати як демократичне): за індексом демократії, переживши протягом останніх 15 років досить різкі коливання, вони повернулися на позиції в нижній частині групи середньорозвинених демократій (Філіппіни) і верхній частині групи базових демократій (Індонезія), за ВВП (ПКС) на душу населення Філіппіни очолюють підгрупу країн мінімально задовільного рівня економічного розвитку, а Індонезія – на цьому приємно наголосити – доволі високо піднялася в підгрупі національних господарств середнього рівня розвитку.

Що стосується демократичних президентських республік Африки південніше Сахари, то 9 з 13 за показником ВВП (ПКС) на душу населення перебувають у групі країн незадовільного рівня економічного розвитку, яка за індексом демократії відповідає групі авторитарних країн, тобто питання політичного лідерства в них загалом вирішуються незадовільно. За даними табл. 1 і 2, досить переконливого успіху тут досягла лише Гана (31,1 млн осіб), тримаються на межі політико-економічної спроможності

Кенія (53,8 млн осіб), Кот д'Івуар (26,4 млн осіб) і, на щастя, для її народу та всієї Африки, одна з найбільших країн світу – Нігерія (206,1 млн осіб).

Останні політичні та господарські досягнення Південної Кореї (51,3 млн осіб) – єдиної президентської республіки Східної Азії – варто розглядати в контексті стабільного поступу всіх без винятку демократичних країн цього регіону.

Тепер перейдемо до питань політичного лідерства в умовах демократичних напів-президентських республік, у дослідження яких великий внесок зробив визначний ірландський політолог Р. Елджі (1965–2019 рр.) [9; 20]. З 50 країн, що входять до нашого рейтингу, напівпрезидентські політичні системи (їх 15) становлять лише 30%. За авторськими підрахунками, на ці 15 політичних систем припадає тільки 12,7% населення відносно великих демократичних президентальних країн: адже 7 найбільших країн, що ввійшли до рейтингу, є президентськими республіками, і лише восьма – Франція (65,3 млн осіб), потім тільки п'ятнадцятою і шістнадцятою – Україна (43,7 млн – без населення АР Крим і м. Севастополь) і Польща (37,8 млн осіб).

Абсолютним лідером нашого рейтингу за індексом демократії (див. табл. 1) у 2020 р. стала менша за чисельністю населення країна з напівпрезидентською системою правління – Тайвань (23,8 млн осіб). При цьому надпотужний ривок до досконалих демократій ця країна здійснила протягом одного 2020 р., у якому її індекс демократії зріс порівняно з попереднім на 1,21 бала (стрибок угору на 20 позицій глобального рейтингу “Економіст інтеллідженс юніт”), і це було найбільше прирощення серед усіх, зафіксованих по країнах світу. Але ж Тайвань і до того протягом усього періоду спостережень входив до числа високорозвинених демократій, зокрема, у 2017–2019 рр. його індекс демократії становив 7,73 бала [11, р. 5, 23, 32]. А найвищий рівень за цей період аж до рекордного 2020 р. (7,82 бала) був зафіксований у 2006 і 2008 роках.

Між тим зіставний (вимірюваний у міжнародних доларах 2000 р.) ВВП за ПКС на душу населення Тайваню зростає фактично безперервно. За три десятиліття з 1990 р. до 2020 р. цей показник збільшився майже в три рази. При цьому продовжував зростання навіть у найнесприятливіші періоди. Зокрема, за нашими підрахунками, після зупинки у 2015–2016 рр. на рівні 34 200 зіставних доларів надалі цей показник продовжив збільшуватися, причому обсяги прирощення зростали – від 200 дол. у 2017 р. і 700 дол. у 2018 р. до 1200 і 1000 дол. у “коронавірусних” 2019 і 2020 роках відповідно. Тріумфальним 2020 р. був не лише для демократії, але майже так само і для економіки Тайваню. Того року серед 194 національних господарств, розвиток яких відстежує МВФ, зменшився ВВП за ПКС на душу населення 170 економік. А Тайвань серед країн, де було досягнуто прирощення цього показника в минулому році порівняно з поза минулим (у поточних міжнародних доларах відповідних років), спромігся зайняти за обсягом прирощення – 2295 міжнародних доларів – третє місце [17].

Щодо сьогоденного розвитку демократії Тайваню, то певні його передумови були закладені протягом кількох останніх років. Ідеться, зокрема, про посилення прозорості фінансування політичних партій і законодавчі реформи, спрямовані на більш наочне утвердження незалежності судової влади від урядового впливу. Загальнонаціональні вибори, що проводились у січні 2020 р., продемонстрували життєздатність демократії Тайваню в умовах зростання зовнішньої загрози. У виборах президента і чле-

нів парламенту взяла участь істотно більша, ніж звичайно до того, частка громадян, у тому числі молодь. Складається враження, що лідери та пересічні громадяни Тайваню дійшли висновку: активна участь у демократичних процесах являє собою найкращу стратегію з забезпечення майбутнього країни. Тайвань успішно впорався з викликами, спричиненими пандемією коронавірусу. Зокрема, спостерігачі відзначають “сильну відповідь” на ці виклики з боку Цай Іньвень – першої жінки-президента Тайваню. Великою мірою завдяки її акцентованому лідерству Тайвань уникнув всеохоплюючих локдаунів та обмежень на пересування всередині країни. Варто зазначити, що громадськість Тайваню продемонструвала готовність співпрацювати з органами влади у добровільному дотриманні карантинних норм та обмежень соціальної дистанції [11, р. 32].

Охарактеризуємо ситуацію у двох досить потужних європейських кластерах напівпрезидентських республік. У першому з них (західноєвропейському) безсумнівним лідером є Франція. Ця країна впевнено лідирує у, так би мовити, напівпрезидентській Європі взагалі: як у сфері розвитку демократії (див. табл. 1), так і у сфері економічного розвитку. У першому випадку поруч з нею знаходиться Португалія. Щодо рівня розвитку національного господарства (див. табл. 2), ця країна Південно-Західної Європи через низькі темпи зростання зіставного ВВП за ПКС на душу населення (за два останніх десятиліття він тут збільшився лише в 1,10 рази) вже помітно поступалася країні Північно-Східної Європи (Литві) та зрівнялася з країною Центрально-Східної Європи (Польщею). Обидві згадані країни, що представляють східноєвропейський кластер напівпрезидентських республік, на початку періоду мали значення ВВП за ПКС на душу населення вдвічі менші, ніж у Португалії. Стосовно індексу демократії, Литва (беззаперечний лідер другого кластера) та Польща, незважаючи на понесені втрати, залишаються в групі середньорозвинених демократій, звідки до групи базових демократій опустилася Румунія. Проте найбільші втрати тут понесла Україна: ще в середині позаминого десятиліття вона впевнено трималася на досить почесному місці у групі середньорозвинених демократій, а за гібридного режиму “регіоналів” опинилася в нижній половині групи базових демократій, з якої не може вирватися дотепер.

Проведене дослідження дозволяє дійти таких висновків:

– забезпечення потужного політичного лідерства є найважливішим завданням президента як посадової особи та інституту президентства у президентських і напівпрезидентських демократичних республіках;

– країни, у яких системами правління є президенталізм і напівпрезиденталізм, варто об’єднати науковою категорією “країни з президентством як інститутом виконавчої влади, або президентальні країни”, що відображає їхню спільну рису – ключову роль інституту президентства;

– двома основними показниками результативності політичного лідерства в демократичних країнах є індекс демократії та зіставний ВВП за ПКС на душу населення, що відображають поточну ситуацію і порівняльну динаміку відповідно в політичній та економічній сферах суспільного розвитку;

– найбільша серед країн з президентством як інститутом виконавчої влади (США) впевнено зберігає економічне лідерство у цій групі, а ось значення індексу демократії в США протягом останніх 15 років неухильно знижувалося;

– у підгрупі президентських республік три країни Латинської Америки (Уругвай, Чилі та Коста-Рика) останнім часом помітно випередили США, а також Південну Корею, за індексом демократії;

– заслуговує на увагу досвід Чилі, де наприкінці 2019 р. спостерігалися соціальні заворушення, але політичну ініціативу перехопили, перебравши на себе лідерство, президент С. Пінєра та його уряд, які у 2020 р. успішно очолили та продовжують тримати під ефективним контролем процес конституційних перетворень;

– у 2020 р. абсолютним лідером групи країн з президентством як інститутом виконавчої влади і в царині політичного розвитку, і в царині економічного зростання стала напівпрезидентська Республіка Китай (Тайвань). При цьому ключову роль у забезпеченні та реалізації демократичного лідерства відіграє перша жінка-президент цієї країни Цай Іньвень;

– серед європейських напівпрезидентських країн беззаперечним лідером за результатами розвитку демократичних засад і господарського поступу протягом останнього двадцятиліття є Литва.

Щодо найближчої перспективи подальших розвідок у цьому напрямі, то вони будуть присвячені порівняльній характеристиці функціонування інституту президентства на сучасному етапі розвитку США та України як у певному відношенні взірцевих країн, відповідно, з президентською та напівпрезидентською системами правління. Автор планує відобразити специфіку й досвід президентських виборів середини – другої половини минулого десятиліття в США, акцентуючи увагу на можливих “уроках” для України. Надалі дослідження зосереджуватиметься на проблемах громадської участі у процесі президентських виборів в Україні.

Список використаних джерел

1. Порівняльна політика. Основні політичні системи сучасного світу: моногр. / за заг. ред. В.С. Бакірова, М.І. Сазонова. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2008. 576 с.
2. Колодій А. Неоінституціоналізм та його пізнавальні можливості в політичних дослідженнях. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2010. Вип. 1. С. 60–69.
3. Фісун О. Неформальні інститути та неопатримоніальна демократія в Україні. *Агора*. 2016. № 17. С. 9–13.
4. Бакуменко В.Д. Державно-управлінський процес. *Енциклопедія державного управління: у 8 т. Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. кол.: В.М. Князєв, І.В. Розпугенко та ін.* Київ: НАДУ, 2011. С. 164–166.
5. Литвин В.С., Романюк А.С. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять “форма державного правління” та “система державного правління” у політичній науці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова: Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. Вип. 20. 2016. С. 3–12.
6. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі: інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти: моногр. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 636 с.

7. Duverger M. A new political system model: semi-presidential government. *European Journal of Political Research*. 1980. Vol. 8. Issue 2. P. 165–187. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1980.tb00569.x>
8. Müller W.C. Governments and bureaucracies. *Comparative politics* / ed. by D. Caramani. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011. P. 141–161.
9. Elgie R. Executive leadership in semi-presidential systems. *The Oxford handbook of political leadership* / ed. by R.A.W. Rhodes, P. 't Hart. New York: Oxford University Press, 2014. 11 p. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199653881.013.019>
10. 't Hart P., Rhodes R.A.W. Puzzles of political leadership. *The Oxford handbook of political leadership* / ed. by R.A.W. Rhodes, P. 't Hart. New York: Oxford University Press, 2014. 16 p.
11. Democracy Index 2020: In sickness and in health? London etc.: The Economist Intelligence Unit Limited, 2021. 72 p.
12. List of countries ordered by the population size in 2020. PopulationPyramid.net. URL: Countries Ordered by Population in 2020 (populationpyramid.net)
13. Fragile States Index annual report 2021. Washington, D.C.: The Fund for Peace, 2021. 50 p.
14. Форми правління країн світу. 2018. *MERKATOR*. URL: <http://merkator.org.ua/dovidnyk/formy-pravlinna-krajiv-svitu/>
15. Hendriks F., Karsten N. Theory of democratic leadership. *The Oxford handbook of political leadership* / ed. by R.A.W. Rhodes, P. 't Hart. New York: Oxford University Press, 2014. 13 p. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199653881.013.002>
16. Gross domestic product per capita based on purchasing-power-parity in current prices (international dollars). *Knoema*. URL: <https://knoema.com/atlas/topics/Economy/National-Accounts-Gross-Domestic-Product/GDP-per-capita-based-on-PPP#:~:text=Luxembourg%20is%20the%20top%20country,Ireland%2C%20Qatar%2C%20and%20Switzerland.>
17. List of Countries by Projected GDP per capita. *StatisticsTimes*. 2021. URL: <https://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita.php>
18. Webster I. \$1 in 2000 is worth \$1.58 today. *CPI Inflation Calculator*. URL: \$1 in 2000 → 2021 | Inflation Calculator (in2013dollars.com).
19. Davies E.J. The Americas, 1450–2000. *The Oxford handbook of world history* / ed. by J.H. Bentley. New York: Oxford University Press, 2013. 28 p. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199235810.013.0029>
20. Passarelly G. An eclectic political scientist: A tribute to Robert Elgie. *Government and Opposition: An International Journal of Comparative Politics*. July 2021. Vol. 56. Issue 3. P. 563–576. <https://doi.org/10.1017/gov.2021.8>

Отримано 13.09.21 та оновлено 19.10.21

References

1. Bakirov, V.S., Sazonov, M.I. (Eds.). (2008). *Comparative politics. Main political systems of the present-day world*. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University Press [in Ukrainian]
2. Kolodii, A. (2010). Neo-institutionalism and its cognitive resources in political studies. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Filozofsko-politohichni studii – Visnyk of the Lviv University Philosophical Political studies*, 1, 60-69 [in Ukrainian]
3. Fisun, O. (2016). Informal institutions and neo-patrimonial democracy in Ukraine. *Ahora*, 17, 9-13 [in Ukrainian]
4. Bakumenko, V.D. (2011). Public administration process. In V.M. Kniaziev, I.V. Rozputenko (Eds.), *Encyclopedia of public administration. Vol. 1: Theory of public administration* (pp. 164-166). Kyiv: NADU [in Ukrainian]
5. Lytvyn, V.S., Romaniuk, A.S. (2016). Conceptualization and theoretical distinction between the terms “form of government” and “system of government” in political science. *Naukovyi chasopys*

Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Dragomanova: Seriya 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin – Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 22. Political Sciences and Teaching Methodology of Socio-Political Disciplines, 20, 3-12 [in Ukrainian]

6. Lytvyn, V. (2018). Attributes and varieties of the semi-presidential system of government in Europe: institutionally-procedural and politically-behavioral aspects. Lviv: Ivan Franko Lviv National University Press [in Ukrainian]

7. Duverger, M. (1980). A new political system model: semi-presidential government. *European Journal of Political Research*, 8, 2, 165-187. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1980.tb00569.x>

8. Müller, W.C. (2011). Governments and bureaucracies. In D. Caramani (Ed.), *Comparative politics* (pp. 141-161). New York: Oxford University Press.

9. Elgie, R. (2014). Executive leadership in semi-presidential systems. In R.A.W. Rhodes, P. 't Hart (Eds.), *The Oxford handbook of political leadership*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199653881.013.019>

10. 't Hart, P., Rhodes, R.A.W. (2014). Puzzles of political leadership. In R.A.W. Rhodes, P. 't Hart (Eds.), *The Oxford handbook of political leadership*. New York: Oxford University Press.

11. Democracy Index 2020: In sickness and in health? (2021). London etc.: The Economist Intelligence Unit Limited.

12. List of countries ordered by the population size in 2020. PopulationPyramid.net. URL: Countries Ordered by Population in 2020 (populationpyramid.net)

13. Fragile States Index annual report 2021. (2021). Washington, D.C.: The Fund for Peace.

14. Forms of government of the countries of the world. (2018). *MERKATOR*. URL: <http://merkator.org.ua/dovidnyk/formy-pravlinna-krajin-svitu/> [in Ukrainian]

15. Hendriks, F., Karsten, N. (2014). Theory of democratic leadership. In R.A.W. Rhodes, P. 't Hart (Eds.), *The Oxford handbook of political leadership*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199653881.013.002>

16. Gross domestic product per capita based on purchasing-power-parity in current prices (international dollars). *Knoema*. URL: <https://knoema.com/atlas/topics/Economy/National-Accounts-Gross-Domestic-Product/GDP-per-capita-based-on-PPP#:~:text=Luxembourg%20is%20the%20top%20country,Ireland%2C%20Qatar%2C%20and%20Switzerland>

17. List of Countries by Projected GDP per capita. (2021). *StatisticsTimes*. URL: <https://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita.php>

18. Webster, I. \$1 in 2000 is worth \$1.58 today. *CPI Inflation Calculator*. URL: \$1 in 2000 → 2021 | Inflation Calculator (in2013dollars.com)

19. Davies, E.J. (2013). The Americas, 1450–2000. In J.H. Bentley (Ed.), *The Oxford handbook of world history*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199235810.013.0029>

20. Passarelly, G. (2021, July). An eclectic political scientist: A tribute to Robert Elgie. *Government and Opposition: An International Journal of Comparative Politics*, 56, 3, 563-576. <https://doi.org/10.1017/gov.2021.8>

Received on 13.09.21 and updated on 19.10.21